

MANAŽMENT ROZVOJA EKOLOGICKÉHO POĽNOHOSPODÁRSTVA V SLOVENSKEJ REPUBLIKE THE MANAGEMENT OF ECOLOGICAL AGRICULTURE DEVELOPMENT IN SLOVAK REPUBLIC

ČERVENĀNSKÁ Ivana, (SR) - FRIDRICHOVÁ Klaudia, (SR)

ABSTRACT

The paper handles about the problems of ecological agriculture in Slovak republic. In the introduction is the keystone, principles and demands defined. There are basic differences between ecological and conventional agriculture treatment of soil mentioned in the following part. The attention is also on the start of ecological agriculture in Slovakia, its state these days and its development in the future. The considerable part of it is the analysis of strengths, weaknesses, opportunities and threats of followed system of soil treating. The paper contains also main objectives and priorities of the operation in ecological way.

KEY WORDS

ecological agriculture, bioproducts, conventional agriculture

ÚVOD

Ekologické poľnohospodárstvo predstavuje systém hospodárenia, ktorý podporuje a zlepšuje hygienu agroekosystému, vrátane biodiverzity, biologický kolobeh a pôdnu biologickú aktivitu. Kládne dôraz na používanie hospodárskych praktík uprednostňovaním faremných vstupov, používa pre životné prostredie šetrné spôsoby agronomických, biologických a mechanických metód ako protiklad syntetických prípravkov; v chove hospodárskych zvierat kládne dôraz na pohodu a podmienky zvierat, dbá na celkovú harmóniu agroekosystému a jeho biologickú rozmanitosť a uprednostňuje obnoviteľné zdroje a recykláciu surovín.

Ekologické poľnohospodárstvo zodpovedá princípom trvalo udržateľného rozvoja poľnohospodárstva, pričom neplní len produkčnú funkciu, ale predovšetkým mimoprodukčnú pri ochrane životného prostredia a správcovstva krajiny.

Ekologické poľnohospodárstvo (EP) na Slovensku má oproti vyspelým štátom Európy o 15 - 20 rokov mladšiu históriu. Rozvoj tohto typu poľnohospodárskej výroby sa začal rozvíjať v roku 1991 nadväzujúc na skúsenosti a vývojové trendy západoeurópskych krajín. Základným regulatívnym rámcom pre systém ekologického hospodárenia sa v tomto období stali "Pravidlá organického poľnohospodárstva platné pre územie Slovenskej republiky". Vychádzali zo zásad, princípov a požiadaviek ekologického poľnohospodárstva, formulovaných IFOAM.

V začiatkoch EP na Slovensku (rok 1991) týmto spôsobom hospodáril 37 fariem, prevažne poľnohospodárskych družstiev na celkovej výmere 14 773 ha poľnohospodárskej pôdy.

MATERIÁL A METÓDY

Cieľom príspevku je poukázať na problematiku ekologického poľnohospodárstva na Slovensku, jeho vývoja a ďalšieho rozvoja.

Základnou metódou skúmania bola vedecká a poznávací metóda aj s jej postupmi analýzy, syntézy, dedukcie a indukcie.

Príspevok vychádza z poznatkov a riešenej problematiky v dostupných literárnych prameňoch a na rôznych internetových stránkach, týkajúcich sa ekologického poľnohospodárstva.

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Základné rozdiely medzi ekologickým a konvenčným poľnohospodárstvom sú uvedené v tabuľke č. 1:

Tabuľka č. 1

	ekologické	konvenčné
Pôda	hnojom a kompostom zvyšuje prirodzenú úrodnosť pôdy, úrodná pôda zásobuje rastliny živinami	hnojí minerálnymi hnojivami, ktoré zhoršujú štruktúru pôdy, ako aj výkaly z roštového ustajnenia zvierat
Ochrana (choroby, škodcovia)	preventívne predchádza výskytu škodcov, obmedzený výskyt toleruje, pri vyššom napadnutí používa prírodné prostriedky (napr. bakteriálne)	ničí škodcov a choroby rastlín syntetickými pesticídmi, ktoré často hubia aj užitočné organizmy. Jablone sa za 1 vegetáciu postriekajú aj viac než dvadsaťkrát
Buriny	regulujú sa preventívne (osevný postup) a mechanicky (vláčením, pletím)	hubia sa chemicky (herbicídy)
Génovo manipulované organizmy	nesmú sa používať	ich používanie nie je obmedzené
Chov zvierat	podľa potrieb zvierat'a (výbeh, pastva, podstielka, dost' priestoru...)	podľa potrieb človeka (čo najviac zvierat na čo najmenší priestor, minimum práce)
Výživa zvierat	vlastným krmivom z podniku, zodpovedajúcim potrebám zvierat'a	podľa krátkodobých ekonomických záujmov človeka (napr. skrmovanie mäsovokostných múčiek byľinožravcom)
Liečenie zvierat	predchádzanie chorobám, nepoužíva preventívne antibiotiká, dáva prednosť prírodným a homeopatickým liekom	často preventívne podávanie antibiotík (králiky)
Životné prostredie	stará sa o krajinu, nezaťažuje ju chemikáliami, neznečisťuje vodu, pôdu, vzduch	má deštruktívny vplyv na krajinu a jednotlivé zložky životného prostredia
Vidiek	podporuje zamestnanosť, oživuje vidiek	zamestnáva ľudí v chemických koncernoch, väčšinou v cudzích veľkomestách

Zdroj: Bulletin ekologického poľnohospodárstva č. 22, marec 2001, vydal zväz PRO-BIO Šumperk

Začiatok ekologického poľnohospodárstva v SR

V roku 1995 bola Ministerstvom pôdohospodárstva SR prijatá „Konceptia organického poľnohospodárstva na Slovensku“. Tento zásadný dokument určil základné smerovanie ekologického poľnohospodárstva v horizonte do roku 2010 a prijal súbor opatrení na jeho realizáciu:

- § vytvárať legislatívne, ekonomické a organizačné predpoklady, aby sa EP do roku 2010 realizovalo na ploche 130 000 ha - 150 000 ha,
- § zabezpečiť dotácie pre EP,
- § podporovať domácu spotrebu bioproduktov a biopotravín dotáciou pri propagovaní bioproduktov a biopotravín,
- § zabezpečiť proexportné dotácie pre ekologické produkty,
- § vytvoriť nevyhnutné podmienky na zriadenie odborného-poradenskej služby,

- § dobudovať nezávislý kontrolný a certifikačný systém organického poľnohospodárstva,
- § zabezpečiť subvenčné prostriedky k výstavbe a rekonštrukcii kapacít na spracovanie bioprodukcie,
- § dobudovať v rámci ÚKSÚP-u centrálnu banku údajov organického systému,
- § rozvíjať činnosť domácich vedecko-technických projektov s orientáciou na organické poľnohospodárstvo.

Súčasný stav ekologického poľnohospodárstva v SR

K 31.12.2003 bolo Ústredným kontrolným a skúšobným ústavom poľnohospodárskym (ÚKSÚP) v systéme EP registrovaných 54 479 ha poľnohospodárskej pôdy, čo zodpovedalo 2,23 % celoštátnej výmery poľnohospodárskej pôdy (podľa KN). Z tejto výmery orná pôda predstavovala 16 707 ha (vrátane 610 ha zeleniny, liečivých a aromatických rastlín), vinice 124 ha, ovocné sady 231 ha a trvalé trávne porasty 37 417 ha. Z celkovej výmery 54 479 ha poľnohospodárskej pôdy bolo v ekologickej výrobe 39 762 ha a v konverzii (prechodné obdobie) 14 717 ha poľnohospodárskej pôdy.

Registrovaných bolo 100 subjektov pôsobiacich v EP, v nasledovnej štruktúre:

- 62 ekologických výrobcov bioproduktov,
- 6 subjektov v II. roku konverzie,
- 20 subjektov v I. roku konverzie,
- 8 producentov biopotravín (z toho 7 subjektov farmár/výrobca),
- 4 subjekty realizovali dovoz, resp. vývoz bioproduktov a biopotravín.

Ekologické poľnohospodárstvo na Slovensku podľa najnovších údajov zaberá asi 4 % poľnohospodárskej pôdy (=cca 95.000 ha), z toho asi 28.000 ha tvorí orná pôda a necelých 66 500 ha tvoria trvalé trávne porasty. Ostatok, t.j. okolo 350 ha, tvoria ovocné sady, plantáže zeleniny a vinohrady. V systéme ekologického poľnohospodárstva pracuje 214 subjektov (okrem väčšiny ekologických poľnohospodárov tiež spracovatelia, dovozcovia, vývozcovia a obchodujúci s biopotravinami). Veľká väčšina slovenskej bioprodukcie ide na vývoz ako surovina na ďalšie spracovanie. Trh s biopotravinami sa na Slovensku zatiaľ viac-menej ešte len rodí – úzky sortiment biopotravín je dostupný v niekoľkých špecializovaných predajniach zdravej výživy a v niektorých reťazcových supermarketoch.

V oblasti bioproduktov v rastlinnej produkcii prevládajú obiloviny (pšenica, raž, špalda), zelenina (mrkva, petržlen, paštrnák, zeler, cibuľa, červená repa), špargľa, zemiaky, ovocie (jablká, hrušky, slivky, orechy).

V oblasti biopotravín cestoviny, múka (pšeničná, ražná, špaldová), biochlieb, jablková šťava, biovíno, liečivé byliny a bylenné čaje, ďalej ovčí a kravský syr (hrudka), syrové korbáčiky.

SWOT analýza ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike

Silné stránky

- EP má fungujúci systém kontroly a certifikácie ako aj superinšpekcie (NATURALIS SK s.r.o., ÚKSÚP),
- zavedený systém dlhodobej finančnej podpory EP formou platby na plochu (Plán rozvoja vidieka),
- existujúci právny rámec EP (predpisy EÚ, zákon o ekologickom poľnohospodárstve),
- najšetrnejší systém hospodárenia voči životnému prostrediu

Slabé stránky

- nezáujem a nedostatočné spracovanie bioproduktov na biopotraviny,
- nedostatočná koordinácia a spoločný postup (organizovanosť),
- nerozvinutý trh s ekologickými produktami,
- nedostatočná propagácia bioproduktov a biopotravín,
- nejednotný postup pri predaji bioproduktov (nezáujem o OOV),
- ekonomická situácia a schopnosť poľnohospodárov podnikat',
- slabo rozvinuté poradenstvo, vzdelávanie a výskum v EP.

Príležitosti

- ponuka alternatívnych zdravých potravín,
- regionálne špeciality,
- stabilita podpory a pravidiel EP,
- udržanie zamestnanosti na vidieku,
- pre stredné a malé potrav. podniky na spracovanie bioproduktov,
- vybudovanie funkčného trhu s bioproduktami a vytvorenie bioobchodov,
- vývoz bioproduktov.

Ohrozenia

- nedostatočné povedomie obyvateľstva,
- nízka kúpyschopnosť obyvateľstva,
- nedoriešené vlastnícke vzťahy k pôde,
- klamlivé označovanie bioproduktov,
- možnosť kontaminácie GMO.

Hlavné ciele a priority ekologického poľnohospodárstva v budúcnosti

K hlavným cieľom ekologického poľnohospodárstva je v horizonte do roku 2010 dosiahnuť rozšírenie ekologickým spôsobom obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy na minimálne 5 % z celkovej rozlohy poľnohospodárskej pôdy v SR - (MP SR prostredníctvom podporných nástrojov pre rozvoj vidieka).

Ďalším cieľom je pokračovať vo vedení špecializovanej štatistiky v EP (od základných údajov počtu, zloženia subjektov, cez produkciu, spracovanie, až po výsledky inšpekcií a kontrol, jej dostupnosť pre verejnosť) – (MP SR a ÚKSÚP – ročne).

Špecifické ciele ekologického systému hospodárenia na pôde sú v prevažnej miere uvedené aj v Akčnom pláne rozvoja ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike do roku 2010. Patria k nim:

- § posilniť postavenie ekologického poľnohospodárstva a zvýšiť jeho konkurencieschopnosť
- § podporovať aktivity s vyššou pridanou hodnotou a rozširovať trh s biopotravinami
- § zlepšiť informačné zázemie a propagáciu ekologického poľnohospodárstva
- § zlepšiť odborné poradenstvo, vzdelávanie a výskum v ekologickom poľnohospodárstve
- § dobudovať inštitucionálny rámec ekologického poľnohospodárstva

Ekologické poľnohospodárstvo je pre mnohých vhodnou formou hospodárenia v budúcnosti. Už dnes je rozbehnutých množstvo aktivít, ktoré vedú k zviditeľneniu ekologickej a bio-produkcie a k podpore subjektov, ktoré sa o takúto produkciu snažia.

ANOTÁCIA

Príspevok sa zaoberá problematikou ekologického poľnohospodárstva na Slovensku. V úvode je definovaná jeho podstata, princípy a požiadavky. Ďalej sú uvedené zásadné

rozdiely medzi ekologickým a konvenčným systémom hospodárenia na pôde. Pozornosť je venovaná aj začiatkom ekologického poľnohospodárstva na Slovensku, ďalej jeho súčasnému stavu a rozvoju do budúcnosti. Významnou súčasťou je aj analýza silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození sledovaného systému obhospodarovania pôdy. Príspevok obsahuje hlavné ciele a priority hospodárenia ekologickým spôsobom.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

ekologické poľnohospodárstvo, bioprodukty, konvenčné poľnohospodárstvo

LITERATÚRA

1. Paška, Ľ.: Manažment ekologickej poľnohospodárskej výroby, 80 str., SPU Nitra, 2003, ISBN 80-8069-279-3
2. MP SR: Akčný plán rozvoja ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike do roku 2010, Schválený na porade vedenia MP SR dňa 17.3.2005
3. www.biospotrebiteľ.sk

KONTAKTNÁ ADRESA

Ing. Ivana Červeňanská, Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU, Katedra manažmentu a marketingu, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, ivana.cervenanska@fem.uniag.sk
Ing. Klaudia Fridrichová, Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU, Katedra manažmentu a marketingu, Tr.A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, klaudia.fridrichova@fem.uniag.sk

Recenzent: doc. Ing. Ľubomír Paška, CSc.